

особи злочинця та особи жертви; інформування громадян про конкретні злочини, способи та методи їх скоєння через засоби масової інформації; виявлення осіб, здатних стати жертвою злочину; створення теле- і радіопередач, в яких розповідалось би про те, як поводитися у небезпечній ситуації та ін.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, ЙОГО ПРАВОВІ Й ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ, А ТАКОЖ ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Колб О.Г., доктор юридичних наук, професор, директор ННПП НАВС

Журавська З.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Для всебічного та повного з'ясування поняття змісту віктимологічного запобігання злочинам у місцях позбавлення волі та розробки науково обґрунтованих заходів, спрямованих на його вдосконалення дуже важливо дослідити питання, що пов'язані зі змістом кримінологічної політики України та її співвідношення з кримінально-виконавчою політикою.

З іншого боку, такий підхід обумовлений як законодавчо визначеними завданнями діяльності органів і установ виконання покарань, так і практикою боротьби зі злочинністю, зокрема віктимологічним запобіганням злочинам у місцях позбавлення волі.

Більше того, закріплення в кримінальному (ст. 50 КК), кримінально-процесуальному (ст. ст. 23–23-2 КПК) і кримінально-виконавчому (ст. 1 КВК) законодавстві України таких завдань, як запобігання вчиненню нових злочинів засудженими й іншими особами, – це одне з матеріальних виражень змісту кримінологічної політики, основним призначенням якої є визначення основних завдань, принципів, норм і цілей кримінологічної дії на злочинність, а також засобів їх досягнення.

Проте, як показує вивчення різноманітних нормативно-правових актів і наукових джерел, найбільш проблемним і неврегульованим питанням у сфері боротьби зі злочинністю, у тому числі віктимологічного запобігання злочинам у місцях позбавлення волі, є питання, пов'язані зі змістом і реалізацією кримінологічної політики України. Так, досі в нашій державі монографічних і дисертаційних досліджень з означеної проблематики майже немає. Лише окремі аспекти щодо зазначеного виду політики у сфері боротьби зі злочинністю викладено в працях А.П. Закалюка, В.В. Василевича та О. М. Джужи, Л.М. Давиденка та О.О. Бандурки, Д. А. Шестакова, і в

Концепції розвитку кримінологічної політики в Україні на початку ХХІст. При цьому найбільш предметно в цьому напрямі працює В.В. Василевич, який обрав зазначену тематику як об'єкт дисертаційного дослідження.

Не дуже активно розробляється ця проблематика і вченими в галузі віктимології.

Одна з основних проблем у цьому напрямі – це відсутність реальних механізмів реалізації завдань кримінологічної політики та законодавства з означених питань. Як стосовно цього зауважили деякі науковці, яким чином та формами й методами досягти поставленої мети, чинне законодавство України відповіді не дає.

Не знайдено алгоритму вирішення цієї проблематики і в спеціальних наукових розробках, присвячених питанням боротьби зі злочинністю в місцях позбавлення волі.

Зміст її полягає в такому: досі в Україні, не зважаючи на те, що за кордоном цей підхід знаходить усе більшу підтримку, недостатньою та лише формальною є розробка основ кримінопенології (науки про злочини в процесі відбування покарання).

Як свідчать результати проведеного дослідження, в науці застосовується ще один термін – “пенітенціарна кримінологія”, що означає “науку про злочини у виправних установах”.

Очевидно, виходячи з того, що в Україні діє кримінально-виконавче законодавство (КВК України), а уповноважені державою органи у сфері виконання покарань є кримінально-виконавчими установами (ст. 11 КВК) і те, що загальновизнаною в науці та на практиці є кримінально-виконавча політика, варто було б зазначений вид наукової діяльності назвати “кримінально-виконавча кримінологія (віктимологія)”.

Крім цього, в наукових джерелах простежується двозначне тлумачення й самого терміна “кримінопенологія”.

Так, одні автори (Ю. М. Антонян) вважають, що кримінологія покарання має обмежуватися пенітенціарною злочинністю, так як злочинність при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, що також вивчає кримінопенологія, не має своїх специфічних закономірностей, причин і умов.

Навряд чи можна погодитись з такою позицією, керуючись тим, що предметом кримінології є не окремий вид злочинності, а в цілому злочинність – як суспільно небезпечне явище, що носить об'єктивний характер. Саме тому вивчати в кримінопенології слід не тільки злочинність у місцях позбавлення волі, а й в інших органах і установах виконання покарань (ст. 11 КВК).

Інші дослідники (Ю. А. Алферов) переконані, що кримінопенологія так само, як і пенітенціарна психологія і педагогіка входить у предмет пенітенціарної соціології.

Враховуючи, що це питання прямо не входить у предмет даного дисертаційного дослідження, більш переконливою є позиція, яку зайняв О. В. Старков, а саме : “Предмет кримінопенології як науки є значно ширшим пенітенціарної кримінології і включає в себе більше категорій, які відображають кримінальні явища, ніж сам термін”.

Більше того, пенітенціарна кримінологія не має свого предмета, у неї є тільки об’єкт дослідження – злочинність у місцях позбавлення волі. Системи як такої вона також не має, оскільки у ній фактично немає загальної частини – загальних проблем злочинності в УВП тощо.

Із цього випливає, що пенітенціарна кримінологія розкривається лише різноманітними видами злочинів і типами злочинної поведінки в місцях позбавлення волі. Кримінально-виконавча кримінологія ж вивчає кримінальні явища під час їх учинення як засудженими до позбавлення волі, так і до інших покарань, у контексті їх причинності, а тому має складати один із напрямів формування як кримінологічної, так і кримінально-виконавчої політики України.

СЕКСУАЛЬНІ ВІДХИЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ОДНА З ПРОБЛЕМ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Стеблинська О.С., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ІКВС НАВС

Девіантна сексуальна поведінка засуджених, будучи фоновим явищем злочинності в установах виконання покарань, чинить негативний вплив на суспільство, зачіпає широкий спектр явищ соціального життя, і тому входить в предмет пенітенціарної кримінології. Вказана сексуальна поведінка засуджених, не завжди будучи кримінально караною, так або інакше, перешкоджає правильній організації режиму виконання і відбуття покарання, виправного процесу в установах виконання покарань. Це позначається на ефективності профілактичної діяльності в процесі виконання покарання. Недооцінка важливості боротьби з гомосексуальним насильством в УВП призводить до ускладнення оперативної обстановки, сприяє виникненню конфліктних ситуацій, які дозволяються засудженими за допомогою кримінально-протиправних дій.

Як звертає увагу О. В. Старков, якщо не брати в розрахунок інші статеві злочини, замасковані під цинічне хуліганство, спричинення шкоди здоров'ю на сексуальному ґрунті та ін., то згвалтування і мужолозтво в середньому по установах виконання покарань щорічно складають усього 1%. Практично усі злочини в жіночих колоніях вчиняються на сексуальному ґрунті. В той же час, концентруючим об’єктом конфліктних криміногенних ситуацій в чоловічих колоніях є